

TERVA-APO

Av Bjørn Bjerkli

Richard Berg som var skolelærer i Laksefjorden og Porsanger på 1950- og 1960-tallet samlet inn muntlig tradisjonsstoff i området; historier og fortellinger om folk og hendelser i tidligere tider. Av Anton Klemetsen fra Brenna i Porsanger fikk han i 1960 høre fortellingen om Tjærra-Abraham fra Nordreisa. Hvem var denne Tjærra-Abraham? Før vi gjengir historien skal jeg ut fra tilgjengelige kilder forsøke å gi noen svar på dette.

Andre påskedag, den 13. april 1789, beretter kirkeboka for Skjervøy at en gutt ved navn Mikkel døpes. Fødselen er angitt til 16. mars. Foreldrene er Abraham Joensen og Berit Mikkelsdatter. Denne Abraham er det vi kjenner som Terva-Apo, eller Tjærra-Abraham i norsk språkdrakt.

Følgende merknad er påført i forbindelse med dåpen:

«Deres ægte barn fra Sverrig og nu opholder sig i Rejsen».

Dette indikerer at Mikkel er født i Sverige og at familien nylig er kommet til Reisa. Militær- eller legdsrullene fra 1804 hvor Mikkel er ført opp, opplyser også at han er født i Sverige. Han hadde også flere eldre søsken som ikke kan sees å være døpt i Skjervøy. Dette gir holdepunkter for å si

at Terva-Apo med kone og barn kom over fjellene og ned til Ruija, havlandet, på vårvinteren i 1789. Kanskje hadde Berit nedkommet på veien?

Hvor i Sverige kom så Terva-Apo fra? Det gir ikke de norske skriftlige kildene noe svar på. Den eneste nærmere spesifikasjonen vi finner er at militærrullene fra 1804 oppgir at en annen sønn, Peder, er født i «Qvænmark». Og at Terva-Apo var en kven, med finsk som morsmål, er nokså sikkert, selv om en skylddelingsforretning fra 1799 benevner ham som «find», det vil si same. De fleste kvener kom fra Tornedalen, og antagelig finner vi Terva-Apos opprinnelige hjemplass også her. I bygdebok for Nordreisa sies det at han skulle være av Fregis slekt, «Fräkin sukua», og det antydes at han kom fra

Haparanda-området. Dette er det en viss sannsynlighet for. Fra 15-1600-tallet kjenner vi flere gårder med navnet Fräki i Neder-Torneå, en på Fränkinsaari, en holme i Torneelven ved Kukkola, en annen finsk side av elven i øvre Vojakkala og en i Pudas også på finsk side. Pudas er i dag en del av Tornio

by. Det er godt mulig at Terva-Apo kom fra en av disse gårdene.

Ill.: Leidulf Olsrud

Hvor i Reisa familien først slo seg ned, er litt vanskelig å fastslå. Sannsynligvis var de inderster eller husmenn i de første årene. Familien har i stor grad også bodd spredd ved at en rekke av barna har vært bortsatt i andre hushold. Det vitner ulike personregister fra denne tiden om.

I misjonsprest Boje L. Junghans «Mandtal over Schiervøe Finne-Almue for 1793», er det anført at deres oppholdssted er «Røielbugten», noe som antagelig tilsvare dagens Snemyr. De oppholder seg da sammen med eller som nabo til Isak Johannesen, en annen kven, som også var innvandrere av første generasjon og visstnok den første rydningsmannen på stedet.

Mye taler for at Terva-Apo bosatte seg på Kvernelv i 1794. I 1799 ble nemlig Kvernelv eller «Qvæn Elven», som det heter i ekstrarettprotokollen, skylddelt. Her kommer det fram at Abraham var den som ryddet gården og at han hadde «sadt her udi 5 aar». Nå ryddet han ikke helt nytt land. Stedet hadde vært

brukt til slåttemark av andre før Abrahams tid, men etter disse fem år opplyser han at «paa denne plads 5 kjører og 11 smaae fæe» kan fødes. Det synes imidlertid ikke som om Terva-Apo har vært oppsitter særlig lenge på Kvernelv. Allerede i 1801 virker det som om han har overført gården til sønnen Peder. 1801-manntallet opplyser riktignok at Abraham og Berit er bosatt på Kvernelv, men det anføres at de underholdes i huset til sønnen Peder, som giftet seg i 1800 og er den som nevnes som «bonde og gaardbeoer, lever af jordbrug og fiskerier». Av Abraham og Berits barn er det ellers bare datteren Stine, deres nestyngste født i 1793, som bor i husholdet.

Abraham og Berit hadde antagelig ni barn. Ved dåpen av datteren Berit Marie i 1796 nevnes det at hun er deres niende barn, og vi kan ikke finne ut av kirkebøkene at paret fikk flere barn etter dette. Medregnet Mikkel, var tre barn døpt i Norge, de seks første må altså være født og døpt i Sverige og fulgte sannsynligvis med foreldrene på ferden til Reisa.

Det er særlig i 1801-manntallet at det kommer fram at barna til Abraham og Berit har vært spredt i forskjellige hushold i bygda, som pleie/fosterbarn når de var mindre, eller som tjenestedrenger/piker når de ble litt eldre. Sønnen Henrik er i tjeneste hos Peder Stabrun på Hamnes. En annen sønn, Isak, er i tjeneste på Elvenes og eldstesønnen Johannes i Baskabut. Mikkel var pleiebarn hos Isak Johannesen i Røyelelven og yngstedatteren Berit Marie på 4 år også i Røyelelven, men hos Isaks sønn som også het Isak. Denne spredningen av familien som vi finner i de første årene kan tyde på at de hadde vansker i etableringsfasen med tilgang til jord/eiendom og økonomisk utbytte med påfølgende problemer med å brødfø en samlet familie.

Terva-Apo flyttet senere til Kvænes. Når, er litt vanskelig å fastslå, men trolig ikke tidligere enn 1807-1808. På Kvænes drev neppe Terva-Apo som selvstendig gårdbrukende leilending, men hadde antagelig noen slags kontrakt med sønnen Henrik som hadde overtatt Kvænes-gården først på 1800-tallet. Henrik hadde hatt tilknytning til gården fra barne- og ungsomsårene av. I 1793 finner vi Henrik som tjenestedreng hos sjøsamen Andrs Jonsen som da satt på Kvænes. I 1796 ble Henrik konfirmert. Da nevnes «Nordtios» som bosted og i militærrullene fra samme år sies det at Henrik bor i husholdet til Anders Jonsen. Anders Jonsen og konen hadde ikke egne barn og Henrik ble antagelig sett på som et fosterbarn der i huset. Henrik giftet seg i 1806. Ved giftermålet opplyses at bostedet er Rotsund, hvor både han og

kona Cathrina var i tjeneste, men ved dåpen av deres første barn etter giftermålet i 1808 (de hadde fått et barn sammen i 1803 før de ble gift) opplyses at bostedet er Kvænes. Like før var Anders Jonsen død og som fosterbarn er det ikke unaturlig at Henrik overtar.

Terva-Apos etterkommere er særlig knyttet til Nordkjosområdet. Tre av sønnene slo seg ned her, først Henrik, men senere også Peder og Isak. Peders sønnesønn var den kjente «Runga-Per» på Tretten-gården. Men andre steder vokste det også opp etterkommere av Terva-Apo. Mikkel slo seg ned ved Oksfjordvannet og Johannes giftet seg til Vest-Uløya og slo seg ned der.

Yngstedatteren Berit Marie ble gift på Øvergård, «Baisit», i Sørkjosen. I dag kan svært mange i Nordreisa føre sine aner tilbake til Terva-Apo.

Som navnet indikerer, kunne nok Terva-Apo kunsten med å få tjære ut av furustubbene. Men fiskeriet har trolig også for ham, som for andre på denne tiden, vært en vel så viktig geskjeft. Skal vi sette lit til den påfølgende historien har han antagelig vært en svært så driftig fisker, og dette har kanskje i større grad enn større furuskoger, slik bygdeboka for Nordreisa antyder, medvirket til flyttingen fra Kvernelv til Kvænes. Kvænes lå jo langt lageligere til for fiskerier enn Kvernelv. Den samme bygdeboka sier også at Terva-Apo var av de stille i landet. Historien fra Porsanger tyder på at han ikke var helt ukjent på kysten. I alle fall deler av denne historien er også kjent i Nord-Troms. En versjon av seilingen over Alta er beskrevet i bygdeboka for Skjervøy, men personen den knyttes til er bare nevnt som Abraham og ikke direkte til Terva-Apo fra Reisa som versjonen fra Porsanger.

Terva-Apo ble en gammel mann. Han døde i oktober 1853 og det opplyses at han var «husmann fra Nordtjos, 98 aar».

Primærkilder:

- Enrollings Mandtal for Schiervøe Tinglaugs Almue 1796.
- Ekstrarettprotokollen 1783-1807 for Senja og Tromsø Sorenskriverembete.
- Folketelling 1801.
- Kirkebok for Skjervøy prestegjeld.
- Legsruller 1804 (Liste for Schiervøe Sogn og endeel af Lyngens Sogn udi Schiervøe Tinglaug).
- Mandtal over Schiervøe Finne-Almue for 1793.

Andre referanser:

- Emil Hansen: Nordreisa bygdebok.
- Maurits Fugeløy: Skjervøy, bind I. 1970.
- Tornedalskommunernas historiebokskomite: Torendalens historia, bind I. 1991.